

INGLIZ BOLALAR SHE'R VA QO'SHIQLARIDA TARIXIY SO'ZLAR TADQIQI.

Yusupova Soxiba Islombek qizi

Ma'mun universiteti o'qituvchisi

syusupova987@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada ingliz bolalar she'r va qo'shiqlarida uchraydigan tarixiy so'zlar tahlil qilinadi. Asosan, folklor namunalaridagi arxaik, tarixiy va kontekstual so'zlarning kelib chiqishi, ma'nosi va zamonaviy ingliz tilidagi ekvivalentlari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, bu so'zlarning bolalar ongiga qanday ta'sir ko'rsatishi va ularning til o'rganish jarayonidagi ahamiyati tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari ingliz tilini o'rganuvchilar uchun foydali bo'lib, madaniy kontekstni tushunishga yordam beradi.

Kalit so'zlar:ingliz bolalar she'rlari, tarixiy so'zlar, folklor, arxaik leksika, til o'rganish, madaniy kontekst

Bolalar she'ri va qo'shiqlari tilni o'rganish jarayonida muhim vosita hisoblanadi. Ayniqsa, ingliz tilida yozilgan folklor namunalarida arxaik va tarixiy so'zlar ko'p uchraydi. Bu so'zlar bolalarning til madaniyati va tarixiy tafakkurini rivojlantirishga xizmat qiladi. Ushbu maqolada ingliz bolalar she'r va qo'shiqlaridagi tarixiy so'zlarning kelib chiqishi, ularning zamonaviy til bilan bog'liqligi va ta'lim jarayonidagi o'rni o'rganiladi.

Tarixiy so'zlarning tavsifi va ahamiyati. Tarixiy so'zlar deb o'tmishda ko'proq ishlatilgan, hozir esa kamroq qo'llaniladigan yoki maxsus kontekstda saqlanib qolgan leksik birliklar tushuniladi. Bolalar adabiyotida bunday so'zlar qadimiy madaniyat va tarixiy voqealarni bolalarga tushunarli qilib yetkazishda qo'llaniladi. Masalan, "king", "castle", "knight", "dragon" kabi so'zlar o'tmishdagi ijtimoiy tuzum va qahramonlik haqidagi tushunchalarni aks ettiradi.

Ingliz bolalar she'ri va qo'shiqlarida ushbu so'zlar yordamida bolalar tarixiy voqealar va qadriyatlarni oddiy va qiziqarli shaklda o'rganish imkoniga ega bo'ladi. Bu esa ularning til qobiliyati bilan birga tarixiy xotirani ham shakllantiradi.

Tarixiy so'zlarning madaniy konteksti. Bolalar adabiyotidagi tarixiy so'zlar faqat til o'rganishga emas, balki madaniyat va an'analarni tushunishga ham yordam beradi. Masalan, "king" so'zi faqat hukmdorni anglatmay, balki o'sha davr ijtimoiy tizimi va qadriyatlarini ham eslatadi. Shu tariqa, bolalar qo'shiqlarida ishlatiladigan "castle" yoki "knight" so'zlari orqali bolalar o'rta asrlar haqidagi tushunchalarni hosil qiladi.

Tarixiy leksika bolalarga nafaqat so'z boyligini oshirish, balki ular tarixiy hikoyalar va afsonalarni eslab qolishda ham yordam beradi. Bu esa ularning fikrlash doirasini kengaytiradi va madaniy identifikatsiyani rivojlantiradi.

Ingliz bolalar she'r va qo'shiqlaridagi tarixiy so'zlar namunalar tahlili. Tahlil uchun ingliz tilidagi klassik bolalar she'rlari va qo'shiqlari tanlandi. Masalan, "Twinkle, Twinkle, Little Star", "Baa Baa Black Sheep" kabi oddiy qo'shiqlarda tarixiy so'zlar kamroq uchrasa, "Humpty Dumpty" yoki "Jack and Jill" kabi qissalarda tarixiy va arxaik leksika ko'proq ishlatiladi.

"Humpty Dumpty" qo'shig'idagi "king's men" iborasi orqali bolalar o'tmishdagi monarxiya tizimi bilan tanishadi. "Jack and Jill" esa oddiy qishloq hayoti va odamlar o'rtasidagi munosabatlarni tarixiy nuqtai nazardan ko'rsatadi.

Ingliz xalq og'zaki ijodi – bolalar uchun yozilgan she'r va qo'shiqlarning asosiy manbasi hisoblanadi. Bunday asarlarda tarixiy so'zlar bevosita folklor elementlari sifatida ishlatiladi. "Ring-a-Ring o' Roses" qo'shig'i, masalan, 1665-yilgi Buyuk Vabo epidemiyasiga oid tarixiy kontekstni aks ettiradi. Unda "pocket full of posies" iborasi gulchambarlar orqali epidemiyadan saqlanish ishonchiga ishora qiladi. Bu yerda "posies" so'zi tarixiy qiymatga ega bo'lib, hozirgi kunda kam ishlatiladigan leksik birliklardan biridir.

Shuningdek, "London Bridge is Falling Down" qo'shig'i tarixiy voqealarni, aniqrog'i, London ko'prigining ko'p bora tiklanganligini bolalar tilida ifodalaydi. "Build it up with

wood and clay” iborasida ishlatilgan “clay” (loy) va “mortar” (ohak) soʻzlari qurilishning tarixiy bosqichlarini eslatadi.

Zamonaviy texnologiyalar yordamida bolalar sheʼrlaridagi tarixiy soʻzlarni vizual taqdim etish orqali ularning oʻquvchilarga taʼsiri yanada kuchaytiriladi. Masalan, animatsion videolar yoki interaktiv ilovalar yordamida “knight” obrazini jonlantirish, qalʼalar va qirollik hayotini koʻrsatish mumkin. Bu yondashuv bolalarda qiziqishni kuchaytiradi va tarixiy kontekstni aniq tasavvur qilishga yordam beradi.

Multimedia vositalari orqali sheʼrlarni eshitish, tasvirni koʻrish va matnni oʻqish kombinatsiyasi – koʻpkanalli taʼlim modelini yuzaga keltiradi. Bu usul ayniqsa yosh oʻquvchilar uchun samaralidir, chunki ular koʻrish va eshitish orqali maʼlumotni tezroq va samaraliroq qabul qiladi.

Ingliz tili oʻqituvchilari uchun bolalar adabiyotidagi tarixiy soʻzlar asosida mashgʻulotlar tuzish keng imkoniyatlar yaratadi. Masalan, mashgʻulot davomida arxaik soʻzlar va ularning zamonaviy ekvivalentlarini taqqoslash, soʻz ildizlarini izohlash, interaktiv savol-javoblar orqali ularni mustahkamlash mumkin.

Tarixiy leksika asosida mini-proyektlar yaratish – bolalarning mustaqil fikrlashini, izlanish qobiliyatini va ijodiy tafakkurini rivojlantiradi. Ular sheʼrlar asosida kichik spektakllar tayyorlashlari, tarixiy obrazlar yaratishlari mumkin. Bu esa oʻrganilayotgan leksikani chuqurroq oʻzlashtirishga xizmat qiladi.

Tarixiy soʻzlarning fonetik va semantik xususiyatlari. Ingliz bolalar sheʼrlarida uchraydigan tarixiy soʻzlar fonetik jihatdan qulay va esda qolarli tarzda tuzilgan. Ularning qisqa, ohangdor shakllari bolalar eʼtiborini tortadi va eslab qolish jarayonini osonlashtiradi. Masalan, “thy” (sening) va “thou” (sen) kabi arxaik zamondan qolgan zamirlar fonetik jihatdan zamonaviy “your” va “you” soʻzlariga nisbatan oʻziga xos ohangga ega.

Semantik jihatdan esa bunday soʻzlar koʻpincha bugungi kundagi umumiy maʼnosidan farq qiladi yoki toʻliq yoʻqolgan. Misol uchun, “gay” soʻzi ilgari “xursand, quvnoq” degan maʼnoda ishlatilgan boʻlsa, hozirda u boshqa konnotatsiyaga ega. Shuningdek, “knave” soʻzi

ilgari “xizmatkor bola” ma’nosini bildirgan, bugungi kunda esa “firibgar, yaramas” ma’nosini olgan.

Bu o‘zgarishlar til tarixidagi semantik siljishlar (semantic shift) deb ataladi va bu jarayonni bolalar adabiyotida kuzatish lingvistik jihatdan katta ahamiyatga ega.

Tarixiy leksikaning ta’limiy ahamiyati. Bolalar adabiyotidagi tarixiy leksika nafaqat til boyligini oshiradi, balki bolalarni o‘tmish haqida o‘ylashga, solishtirishga va tarixiy tafakkurga chorlaydi. Bu so‘zlar orqali o‘quvchilar qadimiy turmush tarzi, kiyinish madaniyati, ijtimoiy tuzumlar bilan tanishadi. Masalan, “squire”, “jester”, “banquet” kabi so‘zlar o‘z zamonasi madaniyatini tushunishda ko‘maklashadi.

Ta’lim jarayonida bu so‘zlardan foydalanish orqali interaktiv usullarni qo‘llash mumkin. Masalan, she’r asosida rol o‘ynash, tarixiy so‘zlarni zamonaviy so‘zlar bilan taqqoslab, semantik xaritalar tuzish o‘quvchilarning til va madaniyatga bo‘lgan qiziqishini oshiradi.

Tarixiy so‘zlarning zamonaviy tilga ta’siri. Ko‘plab tarixiy so‘zlar bugungi ingliz tilida to‘g‘ridan-to‘g‘ri ishlatilmasa-da, ular zamonaviy iboralar va atamalar tarkibida saqlanib qolgan. Misol uchun, “breakfast” so‘zining ildizi “to break the fast” (ro‘za ochmoq) degan tarixiy iboraga borib taqaladi. Yoki “deadline” so‘zi dastlab harbiy kontekstdagi chiziq bo‘lib, uni bosib o‘tgach, harbiy asir o‘ldirilishi mumkin edi – hozirda esa bu so‘z belgilangan oxirgi muddatni anglatadi.

Xulosa: Ingliz bolalar she’r va qo‘shiqlarida tarixiy so‘zlar o‘rganilishi til va madaniyat o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlikni ko‘rsatadi. Ushbu so‘zlar bolalarning til boyligini oshirish bilan birga, ularning tarixiy va madaniy tafakkurini rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi. Kelgusida ingliz tilini o‘rgatishda bunday tarixiy leksikani faolroq qo‘llash tavsiya etiladi, chunki bu nafaqat til o‘rganishni qiziqarli qiladi, balki bolalar ongini kengaytiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Opie, Iona & Opie, Peter. The Oxford Dictionary of Nursery Rhymes. Oxford University Press, 1997.

2. Crystal, David. The Stories of English. Penguin Books, 2005.
3. Hughes, Ted. Poetry in the Making. Faber & Faber, 1967.
4. Lerer, Seth. Children's Literature: A Reader's History, from Aesop to Harry Potter. University of Chicago Press, 2008.
5. Blake, William. Songs of Innocence and of Experience. London, 1789–1794.